

Георги Генчев

ФОТОГРАФИТЕ И ГРАДЪТ
ОТ ТОГАВА ДО ДНЕС

КНИГА ПЪРВА

София, 2022

Написването на книгата стана благодарение сърцатото съдействие на специалистите и библиотекарите от Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна, на Офелия Хаджиколева и Христо Раев, предоставили достъп до колекциите си, на Гергана Георгиева от ДА-Варна. Благодарности на специалистите от РИМ-Варна, ДА-Габрово, на Мария Димоларева от ЦВИА-Велико Търново, на М. Димитрова и Иво Жейнов от РИМ-Русе. Благодарност за безрезервната подкрепа на Стилиян Йотов, на г-н Охан Г. Оханесян-Ончо, на г-н Здравко Николов от В. Търново, на Николай Колев и Красимир Божинов от Варна. На отзывчивостта на г-жа Сета Аганчян, на семейство Пилибосян – Алис и Вартухи, на Еожен Пилибосян, на Гарабед Аведисян, на г-н Стоян Николов, Аведис Хайрорян и г-н Оник Ханесян от Шумен. Благодарност към Милан Асадуров, на г-жа Жаклин Бодурова и Борислав Петров.

ФОТОГРАФИТЕ И ГРАДЪТ – ОТ ТОГАВА ДО ДНЕС

Լուսանկարիչները եւ քաղաքը - անկէ ի վեր եւ այսօր

МОНОГРАФИЯ

Редактори Кристиана Димчева
Калина Михайлова
Графика Йоан-Асен Генчев

© Георги Генчев, автор, 2022

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

ISBN 978-619-91162-0-3

ISBN 978-619-01-1024-8

Георги Генчев

ФОТОГРАФИТЕ И ГРАДЪТ
ОТ ТОГАВА
ДО ДНЕС

КНИГА ПЪРВА

СЪДЪРЖАНИЕ

Встъпление. Образът като реликва, снимката като медия	9
Варненските фотоработилници	11
ПЪРВА ЧАСТ. СВЕТЛОПИСНО ПЪТЕШЕСТВИЕ	21
Градски щрихи	23
Животът във Варна	29
Раждането на гилдията	45
Идването на фотографите в града	49
Първите фотографии. Номади или заселници?	55
Занятие или изкуство	65
От прага на дюкяна	67
През антрето на ателието	71
Фотопортретирането	79
Езикът на фотографията	87
Острота и/или мекота на образа	95
Придворните фотографии	101
ВТОРА ЧАСТ. БИОГРАФИЧНИ МИНИАТЮРИ	107
Напред към миналото	109
Братя Папазян [Матеус]	113
Жан Буро	123
Франц Бауер	127
Карл Албрехт	131
Надзъртане в преминалото време	141
Иван Ксантопулос	143
Епаминондас Ксантопулос	147
Михаил Савов	153
Михаил Виленски	155
Атанас Н. Ксантопол[ов]	157
Андрей Брайтфус	161

Никола Праматаров	162
Драгомир П. Йованович	163
Братя Хаджолян [Саркис]	165
Ованес Хаджолян	174
Артюн Хаджолян	175
Онорий Марколеско	177
Йона Марколеско	188
Шарлоте Марколеско	189
Карл Курциус	191
Антон Митов	193
Атанас и Аврам Славови	195
Атанас Велчев	196
Парижка артистична фотография	197
Манук Папазян	199
Военните фотографии	201
Захарий Ножаров [Жейнов]	207
Кръстю Русев	215
Димитър Русейски	221
Фотозадругата	225
Коста Терзистоев	227
Панайот Кенков	231
Естер Алкалай	235
Димитър Крепиев	236
Братя Столарови	236
Мъгърдич Такворян	236
Георги Хараламбов	237
Димитър Стефанов-Виоланте	238
Виктор Рембрант	239
Аршак Бояджиян Мъгърдичиян	240
Торком Бохос Бояджиян	241
Йосиф Йосифов	242
Юрий Такворян	242

Отто Емил Либих	243
Задиг Дер Агоп Зобян	245
Саркис Задиг Зобян	246
Арменак Мазлумян	247
Ерзарт Терзиян	249
Без ретуш	251
Заклещени между двата свята	261
Саркис Пилибосян	263
Агоп Пилибосян	267
Охан Гарабед Оханесян-Ончо	269
Атанас Желев	275
Павел Ставрев Георгиев	275
Йоргаки Георгиев	275
Алексан Шакпазян	275
Артюн Папазян	277
Гарабед М. Аганчян	279
Археологическа фотография	281
Край на книга първа	285
Кратки записи	289
Фотохронология на идването на фотографите	293
Списък на членовете на фотокооперацията	296
Списък на фотографите, имащи право да правят „портретчета за легитимиране“	297
Списък на фотографите от Шумен	298
Опис на рекламиращите се фотографи от Варна в „Български алманах“ по години	299
Източници	300
Източници на илюстрациите	305
Показалец	307

ОБРАЗЪТ КАТО РЕЛИКВА СНИМКАТА КАТО МЕДИЯ

Давам си сметка, че идеята да разкажа за варненските фотографии зрее от години в мен, провокирана от много, понякога дразнещи, факти. Единият е, че имената на редица значими професионалисти, работили в града, днес тънат в забрава. Поради това и след като събрах и подредих техните работи и дела, съставих сборник от миниатюри на и за тях – фотографите, благодарение на които днес имаме образен спомен за града ни, превърнал се в реликва.

Именно събирачеството и проучването подсказва оформянето на три периода. Първият, обременен от оскъдността на сведенията, описва основателите на фотографията в града ни. Вторият разказва за насилственото преобразуване на собствеността от частна в държавна. Последният обяснимо ни връща в настоящето. Така неизбежно се случи съставянето на три книги, а снимките и образите в тях ползвам като визуално свидетелство на времето, през което фотографите са работили.

Проучването на професионалната фотография в града има цел да разкаже как е била практикувана, как са изглеждали фотографите, преди да станат ателиета. А също и как новата изобразителност превръща фотографите във властелини на времето и спомените. И ако дотогава общуването доминиращо ползва писмеността* като система, с откриването на фотографията животът на хората намира нов хоризонт за изява и идеи.

Днес светът ни е преобладаващо образен, технологиите промениха начина на получаване на изображенията. Свидетели сме на нещо ново и интелигентно, външно приличащо на фотографията. Именно цифровизацията направи илюстрацията по-бърза и икономически изгодна. Възползвайки се от това, хората днес масово произвеждат спомени, преплъвайки пространството с образи.

Георги Генчев

* Simone, Natale. Photography and Communication Media in the Nineteenth Century. // History of Photography, 2012, Vol. 36, 4, Online ISSN 2150–7295, p. 4

сн. 1. Гръб на паспарту на Е. Ксантопуло от 1897–1908 г. с местоположението на ателието му.

ВАРНЕНСКИТЕ ФОТОРАБОТИЛНИЦИ

Пребродване на времето

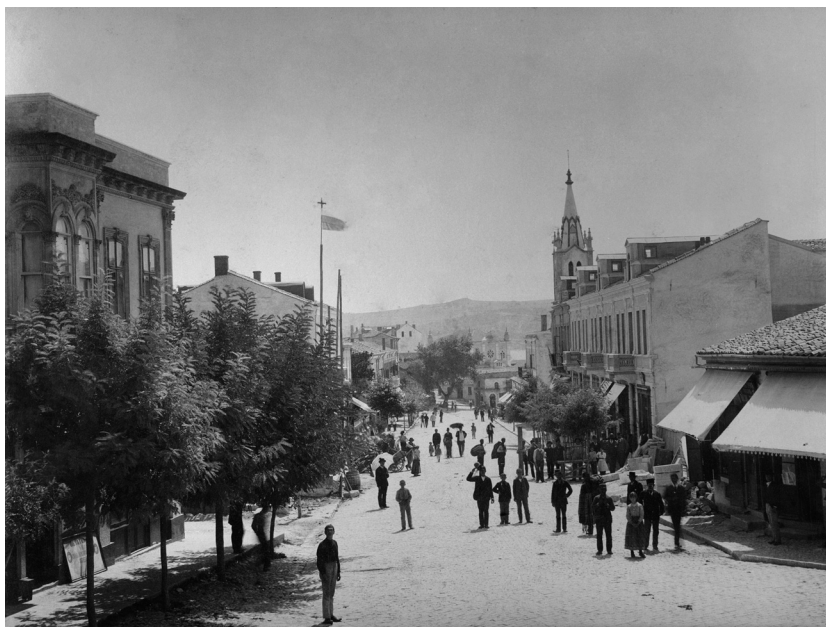
За варненци образът на човек с триножна камера е познат още от времето на лагеруването на френския корпус край града през 1854 г. Първото професионално фотографско ателие отваря едва след 1872–1873 г. Тогава в морския ни град като фотографи идват предимно арменци, гърци и германци, и именно те организират работилниците си на две улици¹ – търговската „Голяма Преславска“ и „Княз Борис“. Присъствието им и начинът на работа привличат вниманието на жителите не само с „правенето на фото“, а и като възможност за нов поминък. Установяването на фотографите следва своята география – първо по „Преславска“, а после по „Княз Борис“. Разходка по някогашните варненски улици ще ви улесни и ориентира как, къде и кога се е случило това.

¹ Първата построена улица в града в края на XIX век.

сн. 2. Борислав Петров. Колаж от пощенски картички на улица „Преславска“ (фотографии Гр. Пасков и Атанас Велчев), изработен като амбротипия, вляво в дъното е пл. „Одесос“, вдясно от ъгловото здание следва разклонението към „Малка Преславска“

Улица „Преславска“ се спуска² от централния площад „Мусала“³ към морето, излизайки на пазара за животни (дн. площад „Сан Стефано“). По нея заможните варненци отварят магазини, кантори, банки, строят хотели. По-известни от тях са музикалният магазин на Мусачо, магазините на кожухаря Декало, бижутерията на братя Милеви, аптеката на Георгиев, часовникарят Кеворкян и обуцарят Коен. В тази среда предприемчивите фотографи братята М. [Матеус] Папазян⁴ избират да отворят филиал на константинополската си фотоработилница (1873). Година по-късно при тях ще се гави за чирак 14-годишният Саркис Хаджолян, а ателието ще просъществува до края на 1936 г. под името „Аполон“⁵.

сн. 3. Неизвестен фотограф, около 1895. Фотокартичка на търговската улица. Долу вдясно се е намирало ателието на братя Папазян.

² Ориентир на посоките за варненци е морето. За тях то лежи „долу“ под града и поради това, когато у пътват непознат към морето, то е винаги „надолу“.

³ В описанието на търговската улица „Преславска“ Ярослав Гочев започва от пристанището към централния площад. Следва да се има предвид и друга подробност при ориентирването – освен към морето варненци обясняват посоката от центъра към периферията.

⁴ Боев, Петър. Фотографското изкуство в България. 1856–1944. – София, 1983, с. 13.

⁵ Ползвам името само като ориентир за местонахождението на първото фотоателие. Било е в съседство до бялата къща (или сладкарницата) на Албут Халбуни.